

הדפוסים אהרם צוק
 (אהרם) גרין, מחשוב
 המצולמים והחיים
 בנות, מפתן פרקטוריום
 המודע להבנים במלכה
 העירייה באסטון, מספר
 בעירייה בעלה היסטוריה
 (עיר עובד, 1981) בקשו
 פני, קראו בשתי (עם)
 עובד, 1997) ספרו החוש
 קראו ריזלי עובד
 לצאת אור מהצאן "פז"

שבט לעידן החדש

אהרם צוק (אהרם) גרין |

אנו חיים בעידן של שינוי טראומטי בהיסטוריה של
 האנושות. קצב החיים משתנה בצורה מסחררת בעקבות
 החידושים הטכנולוגיים. אנו נקראים לייצר ולהגיב בקצב
 שהתחולל וקודמים לא יכלו בכלל להמייץ. זהו עידן שבו
 שבת, הגופות לעובות ממלאכה, העובדה יותר מתמיד. היא
 אולי החלק המעמיק ביותר בחכמה היהודית שעליו
 לשתף בו את העולם

לנוח עם האל

מדוע פותחת התורה שלנו בסיפור המסתיים במצוות השבת? אינני עוסק כאן בשאלה אם התורה כפי שהיא לפנינו אכן ניתנה מן השמים או אם היא משקפת את חזונם של חכמינו בימי קדם. הדגש הגדול של סיפור הבריאה הוא האמונה שמרגע שנברא האדם, שבת הייתה חייבת להיברא גם כן. התורה רוצה ללמד שאי אפשר לתפוס חיים אנושיים ללא שבת. זוהי אחת מן האמתות הגדולות ביותר של היהדות, שאותה עדיין מוטל עלינו ללמד את העולם כולו.

מהי משמעות הדברים? הזכות לנוח, לשבות מעבודה, לעצור את הרכבת המהירה של קצב החיים ולהצליח לרדת ממנה לפרק זמן קצר, היא הכרחית לקיומנו כבני אדם. הרעיון שלפיו העם כולו - לא רק המלך או האצילים - קיבל את המתנה האלוהית של זכות המנוחה, שאותה הוא חולק יחד עם האל, היה אחד מן החידושים המשמעותיים ביותר של הדת המקראית. בדתות העתיקות של המזרח הקדום, רק האלים נחו; בני אדם נבראו כדי לשרת אותם ולספק להם בידור. אולם התורה מעניקה לנו את הזכות - ואפילו את החובה - ליטול חלק במנוחתו של האל. "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת", כך אנו אומרים בתפילת מנוחה של שבת. יש לשים לב שהמנוחה מופיעה ראשונה, לפני הקדושה. כך גם בספר בראשית: "וישבות ביום השביעי" מופיע לפני "ויקדש אותו". אין קדושה בלא מנוחה. אנו זקוקים למרווח של המנוחה כדי שנוכל לתפוס את הקדושה.

משעה שבני אדם מופיעים על במת ההיסטוריה, חייבת להיות שבת. בלעדיה, בריאת האדם לא הושלמה.

המשנה במסכת אבות (ה, ח) מונה כמה דברים נפלאים שנבראו בערב שבת בין השמשות. רובם קשורים בנסים שונים המשובצים בסיפור המקראי: הקשת של נח, האיל של העקדה, קברו של משה, לוחות הברית, הבאר של מרים שליוותה את בני ישראל במדבר, פי האדמה שבלעה את קורח ופי האתון

המדברת של בלעם. מדוע נבראו דווקא התפצים הללו בשעה שהשמש מתחילה לשקוע, בערב השבת הראשונה? ומדוע כיום אין לנו נסים כאלו שיצילו אותנו?

כך אני מבין את הסיפור: היום השישי נועד להיות היום שבו ייבראו החיות. אלוהים אכן ברא אותן, וראה כי טוב. אולם אז, לקראת צהרי אותו יום שישי, אלוהים התבונן סביבו וראה שמשוהו עדיין חסר; הבריאה טרם הושלמה. ואז הוא אמר (איננו יודעים למי): נעשה אדם. כשאלוהים אמר את המילים הללו, התרחש הדבר. אך אז קרה לאלוהים משהו לא צפוי.

משעה שהיו בני אדם, הייתה גם היסטוריה. כל עוד העולם אוכלס רק על ידי בעלי חיים, לא הייתה היסטוריה. החיות אכלו, פרו ורבו, נפוצו לכל עבר ומתו, דור אחרי דור. אך משעה שהיו בני אדם, הכול השתנה. לבני האדם היו הרפתקאות; הם נטלו על עצמם סיכונים; הם חוללו היסטוריה. "אביו", אמר ריבון כל העולמים, "הם הולכים להסתבך בצרות! מה אני יכול לעשות כדי לעזור להם?" ומיד החל ליצור נסים: קשת לנח, איל לאברהם וכל היתר.

מדוע, אם כן, אין נסים כיום? מדוע אלוהים לא עוזר לנו באופן הזה? התשובה פשוטה: השמש שקעה. בערב שבת בין השמשות אלוהים רק החל ליצור את הנסים, אך לוקח זמן לכל נס להגיע לרגע ולמקום הנכון. משעה שהוא סיים עם פי האתון, השמש שקעה ואלוהים נאלץ להפסיק ולשבות ממלאכתו. כמובן שאלוהים יכול לעשות הכול - הוא יכול היה להמשיך לחולל די נסים כדי שיספיקו לעולמי עד, אך אז הוא

היה מחלל את קדושתה של השבת הראשונה. אם הוא היה עושה כך, איש לא היה לוקח ברצינות את השבת. הבורא עמד בפני דילמה: הוא יכול היה להעניק לנו נסים כפי צורכנו, או, לחלופין, לתת לנו נס אחד גדול: היכולת לשבות מעבודתנו מדי שבוע. לחדש את האנושי שבנו ולגלות את נוכחותו של אלוהים בעולם. אלוהים, כמובן, בחר באפשרות הנכונה. אחרי הכול, הוא אלוהים.

.....
 הרעיון שלפיו העם כולו - לא רק המלך או האצילים - קיבל את המתנה האלוהית של זכות המנוחה, שאותה הוא חולק יחד עם האל, היה אחד מן החידושים המשמעותיים ביותר של הדת המקראית. בדתות העתיקות של המזרח הקדום, רק האלים נחו; בני אדם נבראו כדי לשרת אותם ולספק להם בידור. אולם התורה מעניקה לנו את הזכות - ואפילו את החובה - ליטול חלק במנוחתו של האל

.....

* תרגם מאנגלית: אריאל הורוביץ. רשימת העצות הובאה לראשונה בספר אלה הדברים, מאנגלית: תומר פרסיקו ואליענה יעקובוביץ, ידיעות ספרים 2008.

עשה:

א. הישראלי בבית. הענקי לעצמן, לבני משפחתך ולחברך האמתיים זמן איכות ביחד.
 ב. חגוגי עם אחרים. סביב השולחן, בבית הכנסת, בקהילה או בחבורה שלך, או עם אנשים שאתם נוח לך להשתתף באופן הטוב ביותר ברגש ההודיה על עולמו הטוב של הקדוש ברוך הוא ועל חלקך בו.

ג. למדני או קראי משהו שיעשיר, יאתגר אותך או יתרום להתפתחותך האישית והרוחנית. זוהי "מצוות תלמוד תורה" במובן הרחב ביותר.

ד. היהי לבד. הקדשי מעט זמן לעצמך. התבונני לתוכך. בחינה מחדש את השבוע שעבר. שאלני את עצמך: "אייכה?" היכן אתה בחיך?

ה. צייני את החילתו ואת סופו של הזמן הקדוש הזה על ידי הדלקת נרות שבת וקידוש (או "מעין קידוש", אם המילים קשות לך) בערב שבת והכדלה במוצאי שבת.

אל תעשה:

ו. אל תעשה כל דבר שקשור לעבודתך, ובכלל זה קריאת חובה, הכנת שיעורי בית (לילדים, גם ללא כתיבה!), מחויבויות חברתיות שאינן רצויות והכנה לקראת העבודה או עבודה עצמה.
 ז. אל תוציא כסף. התנתקי לתלוטין מן התרבות המסחרית הסובבת אותנו ומאיימת להטביע את נפשנו.

ח. אל תעשה עסקים. אל תנצלי את היום לקניות, אל תשתתפי במבצעים, אל תשלמי מי חשבונות ואל תדברי בענייני עסקים. כל אלה יכולים לחכות.

ט. אל תיסעי. כוונתי במיוחד להימנע ממקומות מסחריים כמו נמלי תעופה, אזורי קבלות פנים של בתי מלון וכיוצא באלו מפגשים מסחריים שמשטחים את האנושי שבנו. התרחקי כמה שיותר ממצבים שבהם קיים סיכוי סביר שאנשים יאמרו לך "שיהיה לך יום טוב!" ("שבת היא כבר יום מצוין, תודה רבה!").
 י. אל תשתמש בבידור או בכלי התקשורת, ובכלל זה טלוויזיה ומחשב. הישראלי במצבים שבהם אתה יכולה להימצא פנים אל מול פנים עם אלה שסביבך, במקום פנים אל מול אותו מסך רב-משיכה.

מהו המסר של הסיפור הזה לימינו? אנו חיים בעידן של שינוי טראומטי בהיסטוריה של האנושות. קצב החיים משתנה בצורה מסחררת בעקבות החידושים הטכנולוגיים. אנו נקראים לייצר ולהגיב בקצב שהדורות הקודמים לא יכלו בכלל לדמיין. אנו חיים בעידן שבו שבת, הזכות לשבות ממלאכה, חשובה יותר מתמיד. היא אולי החלק המשמעותי ביותר בחכמה היהודית שעלינו לשתף בו את העולם.

עשר עצות

אך כיצד עושים זאת? רוב היהודים החילונים אינם מתכוונים לקבל על עצמם הלכות שבת כפי שהקהילה הדתית מגדירה אותן. אפילו חכמי התלמוד הבינו שההלכות הללו הגיעו לכדי קיצוניות מסוימת, וכינו אותן "הררים התלויים בשערה". מאז, ההלכות הללו הפכו ליותר ויותר קיצוניות. אבות המלאכה הושתתו כידוע על ל"ט מלאכות של הקמת המשכן. אבל ל"אבות" הללו נולדו עם הזמן דורות של אין-סוף נכדים ונינים, כמו בכל משפחה מסורתית ענפה. אך השבת אינה נחלתם של הדתיים בלבד; היא שייכת לעם היהודי כולו. ברצוני להציע עשר עצות לשמירת שבת בימינו, המתמודדות עם האתגר של יצירת יום מנוחה עכשווי. יש כאן חמש עצות "עשה" וחמש עצות "לא תעשה". אני מפציר בכם לנסות אותן. אם אתם נוהגים לשמור את השבת על פי המסורת ההלכתית, אתם ככל הנראה כבר מקיימים את רוב העצות הללו, אך יש בהן כמה תוספות. אם אתם לא שומרים שבת על פי המסורת ההלכתית, הכללים הללו הם נקודה טובה להתחיל בה. חשוב להזכיר שהתורה לא מגדירה מהו איסור המלאכה בשבת. רק שתי מלאכות נאסרו במפורש: איסוף עצים והדלקת אש. העובדה הזו מלמדת על התקופה שבה התורה נכתבה. בעידן שלנו, יש להשתית את אבות המלאכה המרכזיים על שני דברים אחרים – צרכנות וקניות, ושלטון המסך האלקטרוני על חיינו. הנה עשר העצות שלי. נסו אותן:

דעות

גליון 76 | אלול תשע"ו-תשרי תשע"ז | ספטמבר-אוקטובר 2016

בהוצאת נאמני תורה ועבודה
ומרכז יעקב הרצוג

שבת לעידן החדש

אברהם יצחק (ארתור) גרין

שיחה של שבת לכתחילה

תהלה פרידמן

השמל בשבת: לחשוב מחדש

יונתן רחנצוויג

מתווה חדש לשבת ישראלית

מנואל טרכטנברג

להתבונן על שבת מבחוץ

דן ברא"ז

בחיפוש אחר ארץ אחרת: דברים לזכרה של במבי שלג

אריאל הורוביץ

שבת
היום

מחשבות על שבת